

ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВА

© 2014 ПОПОВА О. Ю., КУЗНЕЦОВ В. Ю.

УДК 338.24

Попова О. Ю., Кузнецов В. Ю.

Економіко-організаційні умови обґрунтування енергетичної ефективності поведінки підприємства

Метою роботи є розв'язання сутності економіко-організаційних умов обґрунтування ефективності господарської діяльності підприємств на принципово новій основі, особливістю якої є використання енергетичного еквівалента формування результатів та витрат у динаміці.

Висвітлено методичні засади оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. Розкрито зміст ефективності з позиції показника, критерію та умови. Аргументовано недоліки традиційної системи оцінювання, що пов'язано зі статичністю при розгляді основних складових ефективності – доходів та витрат. Обґрунтовано доцільність впровадження динамічних характеристик ефективності і використання поняття «енергетична ефективність поведінки підприємства». Запропоновано використання енергетичних еквівалентів для виміру доходів та витрат. Уточнено методичний базис для розрахунку показника енергетичної ефективності поведінки підприємства, який засновано на оптимальності за Парето.

Ключові слова: енергетична ефективність, поведінка, оцінка, критерій, підприємство, фінансово-економічний результат

Бібл.: 12.

Попова Ольга Юріївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра міжнародної економіки, Донецький національний технічний університет (вул. Артема, 58, Донецьк, 83001, Україна)

Email: ooo_lga@mail.ru

Кузнецов Владислав Юрійович – здобувач, кафедра економіки підприємства, Донецький національний технічний університет (вул. Артема, 58, Донецьк, 83001, Україна).

УДК 338.24

UDC 338.24

Попова О. Ю., Кузнецов В. Ю. Экономико-организационные условия обоснования энергетической эффективности поведения предприятия

Целью работы является уточнение сущности экономико-организационных условий обоснования эффективности хозяйственной деятельности предприятий на принципиально новой основе, особенно с тем, что является использование энергетического эквивалента формирования результатов и затрат в динамике. Представлены методические основы оценки эффективности хозяйственной деятельности предприятия. Уточнено содержание эффективности с позиции показателя, критерия и условия. Аргументированы недостатки традиционной системы оценивания, которые связаны со статичностью при рассмотрении основных составляющих эффективности – доходов и затрат. Обоснована необходимость использования динамических характеристик эффективности и понятия «энергетическая эффективность поведения предприятия». Предложено использование энергетических эквивалентов для измерения доходов и затрат. Уточнен методический базис расчета значения энергетической эффективности поведения предприятия, который основан на оптимальности по Парето.

Ключевые слова: энергетическая эффективность, поведение, оценка, критерий, предприятие, финансово-экономический результат

Библ.: 12.

Попова Ольга Юрьевна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра международной экономики, Донецкий национальный технический университет (ул. Артема, 58, Донецк, 83001, Украина)

Email: ooo_lga@mail.ru

Кузнецов Владислав Юрьевич – соискатель, кафедра экономики предприятия, Донецкий национальный технический университет (ул. Артема, 58, Донецк, 83001, Украина)

Popova O. Yu., Kuznetsov V. Yu. Economic and Institutional Conditions Justifying Energy Efficiency of the Enterprise

The aim of the research is to clarify the nature of economic and institutional conditions justifying the efficiency of economic activity of the enterprises on a new basis, a feature of which is the use of energy equivalent to the formation of the results and costs over time. The methodical framework for the assessment of efficiency of economic activity of the enterprise is worked out. Clarification of the effectiveness from the perspective of indicators, criteria and conditions is analyzed. There are argued disadvantages of traditional assessment system which are associated with static when considering the effectiveness of the main components - income and expenses. The necessity of using dynamic performance and efficiency of the concept of «energy efficiency of the enterprise» is proved. The use of energy equivalents for measuring income and expenses is offered. Updated methodological basis for calculating the value of energy efficiency of the company, which is based on the Pareto optimum is specified.

Key words: energy efficiency, behavior, evaluation criteria, enterprise, financial and economic result

Bibl.: 12.

Popova Olga Yu. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of International Economics, Donetsk national technical university (vul. Artema, 58, Donetsk, 83001, Ukraine)

Email: ooo_lga@mail.ru

Kuznetsov Vladislav Yu. – Applicant, Department of Business Economy, Donetsk national technical university (vul. Artema, 58, Donetsk, 83001, Ukraine)

Вступ. Успішна реалізація місії підприємства вимагає застосування дієвого інструментарію управління господарською діяльністю. Підґрунтям прийняття відповідних управлінських рішень є коректна оцінка поточного фінансово-економічного стану підприємства та його прогнозування у майбутніх періодах господарювання. Метою такого прогнозування є виявлення і попередження ситуацій виникнення кризових станів, що можуть призвести до зниження економічних характеристик господарювання та викликати загрози для подальшого існування підприємства. В цих умовах стає можливим прийняття рішень, спрямованих на посилення позицій підприємства у конкурентному середовищі на принципово нових засадах, що включає оцінку ефективності у динаміці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем оцінювання поточного стану підприємства присвячено ряд наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. В роботах Й. Яблінського, С. Морича, В. Гвідо розглянуто теоретичні засади та сформовано практичні рекомендації відносно оцінювання собівартості виробництва продукції, обґрунтування параметрів ефективності та комплексного оцінювання фінансово-економічних підсумків господарської діяльності, запропоновано розвинутий економіко-математичний апарат динамічної оцінки ефективності на основі механізму дисконтування [1 – 3]. Вітчизняними вченими-економістами визначено ряд методичних прийомів такої оцінки, які вимагають порівняння отриманих результатів та витрат – при перебільшенні результатів над витратами діяльність підприємства традиційно визнається як ефективна. Водночас, як зазначають фахівці, не завжди такий критерій є придатним для оцінювання, наприклад, для збиткових підприємств, діяльність яких супроводжується відсутністю прибутків, для підприємств, що знаходяться на початковій фазі становлення господарської діяльності, підприємств соціального спрямування або таких, що займаються екологічною діяльністю тощо [4 – 9]. Крім того важливою методичною проблемою є відсутність єдиних еквівалентів вимірювання витрат і результатів, що не дозволяє отримати безрозмірні величини, як того вимагає класична теорія ефективності. При використанні грошових одиниць при співставленні витрат і результатів ефект часового лагу знижує в значній мірі об'єктивність оцінок. В цих умовах нагальним завданням є уточнення змісту ефективності, як універсального вимірника успіху реалізації місії підприємства, в динаміці при врахуванні особливостей формування витрат і результатів у процесі господарювання та їх переведення до універсальних вимірників, що дозволить здійснити коректну оцінку і розробити заходи для підвищення фінансово-економічних результатів діяльності суб'єктів господарювання.

Метою статті є розвинення економіко-організаційних умов обґрунтування ефективності господарської діяльності підприємств на принципово новій основі, особливістю якої є використання енергетичного еквівалента формування результатів та витрат у динаміці.

Результати дослідження. Загальна оцінка господарських процесів, як правило, представляється на основі показників ефективності, які можуть мати як абсолютний, так і відносний вимір. Прикладом таких загальноживаних

показників є показники рентабельності, строк окупності. Категорія «ефективність» є базовою для теорії суспільного виробництва. Виходячи з того, що суспільне виробництво спрямоване на задоволення суспільних потреб в економічних благах, то в цьому процесі задіяні три фактори – праця, засоби виробництва і засоби праці. Витрачена праця, використані засоби виробництва і засоби праці утворюють сукупні витрати на виробництво відповідних благ. При цьому доцільність виробництва обумовлена наявними потребами, які дозволяють споживачеві при бажаному або достатньому рівні використання підприємством-виробником факторів виробництва визначити міру готовності споживати бажану продукцію. У такому трактуванні доцільність реалізації виробничого процесу має місце до тих пір, доки сумарні витрати факторів виробництва не більші за отримані прибутки. У такий спосіб ефективність доцільно трактувати з позиції показника, критерію або умови.

Ефективність як показник являє собою математичне відношення отриманої вигоди до витрат, що обумовили отримання даної вигоди. Використання лише математичного виразу ефективності не дозволяє оцінити ступінь реалізації інтересів як виробника продукції, так і споживача, адже існує часовий лаг між точкою здійснення витрат та точкою отримання результатів. В теорії інвестицій дана проблема успішно усувається за допомогою фінансово-математичного інструментарію у вигляді приведення параметрів витрат і доходів до однієї точки часу при використанні апарату дисконтування або нарощування. Прикладом таких показників є показники чистої дисконтованої вартості, дисконтованого періоду окупності, внутрішньої норми прибутковості (внутрішня рента) або модифікованої внутрішньої ренти. Не заперечуючи коректність результатів розрахунку при використанні даного апарату, слід зауважити, що сумніву підлягає економічний зміст такого приведення платежів до однієї точки часу, адже інвесторів, суб'єктів господарювання-реципієнтів цікавлять абсолютні показники ефективності – доходи та витрати, а їх дисконтування або нарощування формує «штучні» показники доходів і витрат, спотворюючи в такий спосіб реальний рівень ефективності діяльності підприємства.

Іншим аргументом проти використання традиційного математичного порівняння результатів і витрат є те, що результати, на відміну від витрат, які мають строгий економічний зміст та грошові одиниці виміру, можуть бути представлені не лише економічними показниками, а й іншими. Прикладом такого можуть бути показники соціального, екологічного, техніко-технологічного характеру. Тому співставлення доходів та витрат з позиції правил математики не є коректним, адже результат порівняння не буде мати безрозмірний вигляд, як того вимагає теорія ефективності. Кількісну оцінку ефективності в цих умовах можна здійснити за допомогою класичного показника, що визначається шляхом порівняння отриманих результатів у вигляді виробленої продукції, оціненою за енергетичним еквівалентом, та здійснених сумарних витрат ресурсів, переведених до єдиного енергетичного еквівалента. Зростання значення енергетичної ефективності може бути досягнуто шляхом удосконалення та підвищення коефіцієнта використання встановленої потужності по тепловій генерації, активізації

інноваційної діяльності, спрямованої на зниження витрат на генерацію електричної енергії та зменшення втрат при її транспортуванні, зміни структури виробництва електричної енергії через поширення використання нетрадиційних джерел.

Крім того теорія інвестицій вимагає приведення усіх платежів до початкової точки розрахунку, яка традиційно приймається за нульову точку і характеризує початок інвестиційного періоду. Перенесення платежів до нульової точки відбувається шляхом вилучення з абсолютних значень очікуваних за інвестицією поточних доходів, поточних і інвестиційних витрат відсотків, що являють собою втрачену вигоду при відмові інвесторів здійснювати інвестиції в інші об'єкти. До складу коефіцієнта дисконтування включають, як правило, відсоток прибутковості за альтернативною інвестицією та рівень ризиків, що супроводжують дану інвестицію. В цих умовах виникає питання щодо з'ясування причин заниження реального рівня платежів, що супроводжують інвестиційну діяльність на протязі планового горизонту. Якщо інвесторів цікавить підсумковий результат інвестування, цілком логічним є обґрунтування величини ефективності наприкінці планового горизонту. Використання апарату нарощування дозволить перенести поточні доходи, поточні й інвестиційні витрати у точку, що характеризує завершення планового горизонту. Позитивним моментом при використанні апарату нарощування є те, що отримувані ефекти впродовж планового горизонту будуть збільшуватися на відсоток прибутковості при здійсненні додаткових інвестицій, здійснюваних за рахунок даних платежів. Найбільш простим прикладом такої додаткової інвестиції можна вважати розміщення отримуваних доходів на депозитних рахунках, що являє собою найменш ризиковану інвестицію.

Ефективність як критерій становить певну суб'єктивну характеристику процесу прийняття рішень. Особливістю даної характеристики є набуття статусу еталону прийняття управлінських рішень. Це означає, що ефективність у такий спосіб представляє межу можливих значень характеристик господарської діяльності підприємства, при досягненні якої відбувається зміна області прийняття рішень. При цьому суб'єктивність полягає у формуванні кількісних і якісних параметрів даної межі. Кількісна межа визначатиметься або середніми показниками функціонування галузі, до якої належить відповідне підприємство, або таким значенням, що відповідає найкращій позиції підприємства на ринку.

Якісна характеристика є більш складною для визначення і може бути розкрита на базі таких підходів як політекономічний, структурно-генетичний та цільовий. Політекономічний аспект якісної характеристики ефективності як критерію проявляється через дію ряду загальних та специфічних економічних законів, зокрема закону економії часу, закону вартості. Це означає, що ефективність набуває статусу комплексної характеристики способу виробництва та розвинення умов його реалізації у часі. Проявом цієї характеристики є підвищення продуктивності праці, економія на витратах, інтенсифікація, диверсифікація виробництва на підприємстві.

Використання структурно-генетичного підходу для розкриття змісту ефективності орієнтує на розгляд цього

критерію як комплексної складної системи елементів, що характеризують окремі сфери діяльності підприємства в їх зв'язку і визначають траєкторію розвитку (прогрес, регрес, тиражування). Такий вимір дозволяє виявити фактори та умови досягнення певної траєкторії розвитку та визначити резерви підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

У межах цільового підходу ефективність характеризує міру наближення отриманих результатів господарської діяльності підприємства до запланованих, відбиваючи в такий спосіб ступінь реалізації цілей господарювання. Суб'єктивність виміру даної характеристики полягає у визначенні ступеня раціональності використаних для досягнення певного результату ресурсів (або в класичній трактовці досягнення мінімального рівня витрат ресурсів і часу), результатом чого є вибір з альтернативних варіантів рішень. Найбільш простим прикладом такого рішення можна вважати або його прийняття, або відмова. Наприклад, для показника чистої дисконтованої вартості критеріальне значення або межа прийняття рішень є нульовим. Даний критерій підходить для прийняття рішень стосовно забезпечення безбиткової діяльності. Але міра прибутковості буде встановлюватися індивідуально, залежно від суб'єктивних потреб учасників господарської діяльності – інвесторів, підрядників тощо. Для показника строку окупності або рентабельності критерієм є нормативне значення даних показників, що є найбільш ефективним або бажаним для підприємства або галузі. Перевагою використання критеріїв ефективності при прийнятті управлінських рішень є врахування динаміки змін у показниках господарської діяльності, досягнення гнучкості при постійному перегляді та оновленні системи критеріїв відповідно до змін зовнішніх та внутрішніх умов господарювання, що дозволяє оперативно приймати рішення щодо забезпечення покращення фінансово-економічного стану підприємства.

Розгляд ефективності як умови вимагає застосування суб'єктивних підходів до обґрунтування. Так, за думкою П. Хейне, оцінка ефективності ґрунтується на об'єктивному базисі, водночас зміна ефективності відбувається за умови зміни суб'єктивних переваг особи, що здійснює дану оцінку [10]. Отже, обґрунтування ефективності як умови дозволяє врахувати динамічність змін у параметрах господарської діяльності і на цій основі отримати функціональну залежність, що описує траєкторію розвитку підприємства за фінансово-економічними показниками. Перевагами отримання такої функції є створення можливостей прогнозування потенційних рівнів ефективності та формування сценаріїв розвитку підприємства із подальшим об'єктивним вибором бажаної стратегії діяльності для успішної реалізації місії підприємства.

Врахування динаміки в оцінці ефективності господарської діяльності підприємства відображає поведінковий аспект. Тому доцільним є доповнення категорії ефективності поняттям поведінки і використання такої характеристики як «ефективність поведінки підприємства». Ефективність поведінки підприємства слід розглядати як характеристику спроможності підприємства адаптуватися відповідно до умов господарювання, що постійно змінюються, і факторів, комбінація яких у певні моменти часу змінюється під впливом зовнішнього та внутрішньо-

го середовища. Проявом такої адаптації можна вважати підвищення рівня продуктивності, що становить основу концепції безперервного підвищення продуктивності [11]. Вимогами до підвищення продуктивності є адаптивність, гнучкість, результативність, цілеспрямованість, оптимальність, раціональність та оперативність у прийнятті рішень, використання яких дозволяє оцінити міру відхилення траєкторії розвитку підприємства від запланованої. Міра розбіжності планової траєкторії та фактично досягнутої, що формується під впливом дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, дозволяє визначити ефективність поведінки підприємства та напрями її підвищення.

Підвищення продуктивності обумовлено зміною рівня витрат ресурсів, яким притаманна власна система оцінювання та вимірювання, при цьому розбіжності у вимірюванні виникають при оцінці результатів. Можливим вирішенням проблеми універсалізації співставлення доходів та витрат є переведення показників результатів до економічних еквівалентів, зокрема на основі бальної оцінки, рейтингів або шкал переведення. Водночас для усунення розбіжностей між вимірниками доходів і витрат доцільним є використання енергетичних еквівалентів. Доцільність цього обумовлена можливістю переведення обсягів витрат ресурсів та обсягів виробленої продукції до єдиних енергетичних показників. Тому запровадження поняття «енергетична ефективність поведінки підприємств» дозволить відображає у динаміці співвідношення витраченої енергії у виробництві та обсягів випуску продукції, що відповідає місії підприємства, представленої енергетичними одиницями виміру.

Використання теорії Парето-оптимальності дозволяє здійснити оцінку енергетичної ефективності поведінки підприємства. У межах цієї теорії розроблено метод оцінки ефективності розподілу ресурсів у кількісному вимірі. Приватним випадком такої оцінки можна вважати використання коефіцієнта Ж. Добре для вимірювання ефективності використання ресурсів, зокрема енергетичних. Запропонований ним коефіцієнт базується на визначенні ступеня наближення фактичного рівня використання ресурсів, що фіксується на підприємстві у певний момент часу та ідеального або оптимального рівня використання ресурсів, що має місце для галузі, країни або світової практики [12]. Особливістю такої оцінки є те, що при обґрунтуванні враховуються тіньові, конкурентні і фактичні ціни та співвідношення між ними, які є характерними для даної системи господарювання. Відповідно до ситуації Парето-оптимальності максимальний рівень ефективності використання ресурсів має місце при рівності тіньових, конкурентних і фактичних цін, а власне коефіцієнт Ж. Добре при цьому буде дорівнювати одиниці, що означає максимально можливий рівень використання ресурсів при даному рівні технологічного розвитку підприємства та максимальному рівні переваги потенційних споживачів виробленої підприємством продукції.

Підґрунтям формування енергетичної ефективності поведінки підприємства є фактор раціональності. Раціональність поведінки економічних агентів глибоко досліджена у працях Д. Нортона, в яких наголошується на домінуванні прагнення індивідуума отримувати максимальний результат, витрати на досягнення якого є мінімальними.

Фактор раціональності вимагає від суб'єктів господарювання зменшувати рівень залучення у виробничі процеси енергетичних ресурсів, які в сучасних умовах господарювання характеризуються постійним підвищенням ціни виробництва і споживання, є обмеженими, що спричиняє об'єктивне зростання цін на ринку.

Результатами впливу фактора раціональності на поведінку суб'єктів господарювання є оптимізація енергетичних витрат у напрямку зниження собівартості продукції, що випускається, шляхом заміни дорогої сировини на більш дешеву. Прикладом такої заміни є вироблення електричної енергії шляхом переведення технологічних процесів на використання «дешевого» кам'яного вугілля на заміну «дорогому» природному газу, що пов'язано із прагненням суб'єктів господарювання до уникнення залежності від коливання цін на імпортовані енергоносії. Крім того, можлива реалізація проектів модернізації та технічного оновлення виробничих потужностей реконструкції та модернізації існуючого основного обладнання ТЕС, оновлення та розширення парку встановленого газоочисного обладнання, поширення конструктивних рішень з роздільного відбору шлаку та золи, запровадження схем сухого відбору золи в ході реконструкції електрофільтрів та інші заходи, спрямовані на загальне зменшення навантаження на довкілля та динамічне наближення об'єктів теплоенергетики до європейських стандартів функціонування, економію на масштабах виробництва.

Розгляд еволюції факторів, що впливають на поведінку суб'єктів господарювання у сфері використання енергетичних ресурсів та формування фінансових результатів діяльності, дозволяє надати розширене поняття показникам оцінки енергоефективності поведінки підприємств. Система показників енергоефективності поведінки повинна включати технічні, економічні характеристики та комплексні показники, що демонструють взаємозв'язок між фізичними обсягами споживання енергетичних ресурсів та фінансово-економічними параметрами господарської діяльності. До технічних показників слід віднести енергоозброєність, питому вагу витрат енергетичних ресурсів в загальному обсязі спожитих ресурсів, частку енергії на виробничі і невиробничі цілі та співвідношення між ними. Економічні показники оцінки енергоефективності поведінки підприємства включають рівень собівартості власного виробництва енергії (якщо підприємство є енергогенеруючим або частково задовольняє потреби за рахунок власного виробництва), вартість придбаної і спожитої енергії. Сукупність комплексних показників являє собою відносні показники, що характеризують енергоефективність одиниці продукції, енергоефективність за обсягами виробництва, енергоефективність за обсягами продажів, енергоефективність чистого прибутку (збитку). Доцільним є доповнення наведеної системи показників такими, що враховують часові параметри здійснення господарських процесів на підприємстві, а саме розподіл витрат енергії за стадіями технологічного циклу, приростні показники споживання енергії у фізичному та вартісному вимірі за часом здійснення господарських процесів тощо.

Висновок. Проведене дослідження свідчить про доцільність використання у практиці прийняття управлінських рішень такого поняття, що характеризує у динаміці

діяльність підприємства, як енергетична ефективність поведінки. Запровадження даної характеристики сприяє більш коректній оцінці поточного стану при використанні уніфікованої системи енергетичних вимірників. Проте у подальшому необхідним є формування науково-методичних підходів до здійснення такої оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jablinski J. Entwicklung eines Kalkulationssystems für Mehrwegtransportverpackungssysteme unter besonderer Berücksichtigung nicht-systemkonformen Nutzerverhaltens / J. Jablinski. – Frankfurt am Main : Dt. Fachverl, 2005. – 157 p.
2. Morich S. Steuerung der Effektivität kapitalmarktorientierter Unternehmenspublizität Eine kennzahlengestützte Konzeption am Beispiel des Geschäftsberichts / S. Morich. – Wiesbaden : Deutscher Universitäts-Verlag | GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 1. Aufl., 2008. – 387 p.
3. Guido W. Der Business Discourse Effizienz und Effektivität der unternehmensinternen Kommunikation / W. Guido. – Wiesbaden : Gabler, 2010. – 205 p.
4. Ващенко А. А. Ефективність виробничо-господарської діяльності в механізмі управління промисловими підприємствами / А. А. Ващенко // Economics Bulletin. – 2014. – № 1. – С. 80 – 87.
5. Метеленко Н. Г. Внутрішній господарський механізм ефективного функціонування промислових підприємств: теорія, практика, перспективи : монографія / Н. Г. Метеленко. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 480 с.
6. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія / А. В. Куценко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
7. Отенко В. І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства / В. І. Отенко // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5. – С. 232 – 237.
8. Мошек Г. Є. Вплив типів управлінських рішень на ефективність діяльності торговельних підприємств / Г. Є. Мошек, А. С. Соломко, М. М. Ковальчук // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5. – С. 264 – 268.
9. Левчак І. Я. Вартість підприємства як критерій ефективності управління / І. Я. Левчак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1 (42). – С. 104 – 108.
10. Хейне П. Экономический образ мышления / П. Хейне; [пер. с англ.]. – М. : Новости, 1991. – 704 с.
11. Стюарт-Котце Р. Результативность. Секреты эффективного поведения / Р. Стюарт-Котце. – Днепропетровск : Изд-во «Баланс Бизнес Букс», 2007. – 272 с.
12. Брагинский С. В. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления / С. В. Брагинский, Я. А. Певзнер. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.

REFERENCES

- Braginskiy, S. V., and Pevzner, Ya. A. Politicheskaia ekonomia: diskussionnye problemy, puti obnoveniia [Political Economy: Debatable issues, upgrade paths]. Moscow: Mysl, 1991.
- Guido, W. Der Business Discourse Effizienz und Effektivität der unternehmensinternen Kommunikation Wiesbaden: Gabler, 2010.
- Jablinski, J. Entwicklung eines Kalkulationssystems für Mehrwegtransportverpackungssysteme unter besonderer Berücksichtigung nicht-systemkonformen Nutzerverhaltens Frankfurt am Main: Dt. Fachverl, 2005.
- Kutsenko, A. V. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy [Organizational-economic mechanism of performance management enterprises of consumer cooperatives Ukraine]. Poltava: RVV PUSKU, 2008.
- Kheyne, P. Ekonomicheskii obraz myshleniia [Economic way of thinking]. Moscow: Novosti, 1991.
- Levchak, I. Ya. "Vartist pidpriemstva iak kryterii efektyvnosti upravlinnia" [Value of the enterprise as a criterion for effective management]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika», no. 1 (42) (2014): 104-108.
- Moshek, H. IE., Solomko, A. S., and Kovalchuk, M. M. "Vplyv typiv upravlinskykh rishen na efektyvnist diialnosti torhovelnykh pidpriemstv" [Effect types of management decisions on the performance of commercial enterprises]. Biznes Inform, no. 5 (2013): 264-268.
- Metelenko, N. H. Vnutrishnii hospodarskyi mekhanizm efektyvnoho funktsionuvannia promyslovykh pidpriemstv: teoriia, praktyka, perspektyvy [Domestic economic mechanism of effective functioning of industrial enterprises: theory, practice and prospects]. Zaporizhzhia: KPU, 2010.
- Morich, S. Steuerung der Effektivität kapitalmarktorientierter Unternehmenspublizität Eine kennzahlengestützte Konzeption am Beispiel des Geschäftsberichts Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag | GWV Fachverlage GmbH, 2008.
- Otenko, V. I. "Formuvannia analitychnoho instrumentarii otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva" [Formation of analytical tools for evaluating the effectiveness of the company]. Biznes Inform, no. 5 (2013): 232-237.
- Stiuart-Kottse, R. Rezultativnost. Sekrety effektivnogo povedeniia [Effectiveness. Secrets of effective behavior]. Dnepropetrovsk: Balans Biznes Buks, 2007.
- Vashchenko, A. A. "Efektyvnist vyrobnycho-hospodarskoi diialnosti v mekhanizmi upravlinnia promyslovyimi pidpriemstvami" [The effectiveness of the economic activities in the mechanism of management industry]. Economics Bulletin, no. 1 (2014): 80-87.